

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 486-24-42, факс (044) 236-10-49, ministry@mon.gov.ua

від 22.07.11 № 1/9-562
на № _____ від _____

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим, управління
освіти і науки обласних, Київської та
Севастопольської міських державних
адміністрацій,
директори ВНЗ I-II рівнів акредитації

Про стан, проблеми та основні завдання
Діяльності психологічної служби на
2011/2012 навчальний рік

З метою реалізації ст.21 та ст.22 Закону України “Про освіту” Міністерство надсилає для використання в роботі інструктивно-методичний лист “Про стан, проблеми та основні завдання психологічної служби на 2011/2012 рік”, перелік рекомендованої літератури та фахових видань.

Зазначені матеріали можна використати на серпневих конференціях, методичних об’єднаннях та педагогічних радах .

Необхідно вжити заходів щодо максимального забезпечення навчальних закладів практичними психологами та соціальними педагогами і налагодження належного психологічного супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу.

Додатки: на 25 арк.

Заступник Міністра

Б.М.Жебровський

Про стан психологічної служби системи освіти України

Психологічна служба діє відповідно до статей 21, 22 Закону України "Про освіту" та нової редакції Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 р. № 616, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.07. 2009 р. за № 687/16703.

Основною метою діяльності психологічної служби є психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників: вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Соціально-педагогічний патронаж спрямований на надання соціально-педагогічної допомоги соціально незахищеним категоріям вихованців, учнів і студентів з метою подолання ними життєвих труднощів та підвищення їхнього соціального статусу.

У цьому році виповнилося 20 років створення психологічної служби системи освіти України (статистичні дані щодо динаміки розвитку служби в розрізі регіонів наведені у додатку 2).

На кінець 2010/2011 навчального року кількість фахівців служби становить 22 тис.102 педагогічні працівники, серед яких практичні психологи, соціальні педагоги, методисти, які працюють у всіх типах навчальних закладів системи освіти України.

У порівнянні із попереднім 2009/2010 навчальним роком (20тис.534 особи) кількість працівників психологічної служби збільшилася на 1 тис. 568 осіб.

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи подоводить щорічний моніторинг забезпеченості навчальних закладів системи освіти фахівцями психологічної служби. Розрахунок потреби практичних психологів і соціальних педагогів здійснюється на основі нормативів чисельності, які вміщені у додатку до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом МОН від 02.07.2009 р. № 616, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.07. 2009 р. за № 687/16703. Під час розрахунку враховується наступне: тип навчального закладу (дошкільний, загальноосвітній, позашкільний, професійно-технічний навчальний заклад тощо), наповнюваність дітьми, учнями, студентами (кількість груп, класів), місце знаходження навчального закладу (місто, село/селище). При цьому враховуються статистичні дані, які надаються навчально-методичним центром в Автономній Республіці Крим, обласними, Київськими і Севастопольськими міськими навчально-методичними кабінетами (центрами) психологічної служби системи освіти у кінці кожного навчального року.

Згідно із звітністю, поданою із місць, позитивних показників у минулому році досягли всі регіони України за виключенням Миколаївської області, де кількість психологів та соціальних педагогів зменшилася на 22 особи.

Найбільшого збільшення працівників психологічної служби досягли управління освіти і науки обласних державних адміністрацій: Львівської на 270 осіб, Дніпропетровської на 132 особи, Полтавської на 98 осіб, Чернігівської на 86 осіб.

Загалом найкращого забезпечення всіх типів навчальних закладів практичними психологами і соціальними педагогами відповідно до нормативів численності на кінець року мають такі регіони: м.Севастополь - 86,2%, Івано-Франківська область - 64%, Сумська область - 63%, Кіровоградська область - 62,2%, Київська область - 60,3%.

Найменший показник у Миколаївській області - 32,2%; Тернопільській області - 34,7%; Житомирській області - 37,1%; Вінницькій області - 37,5%; Херсонській області - 39,6%.

Станом на кінець навчального року у навчальних закладах працює 15 тис. 441 практичних психологів, що становить 44,4% забезпеченості від загальної кількості навчальних закладів всіх типів. Слід відмітити, що міські навчальні заклади забезпечені практичними психологами краще ніж сільські і показник відповідно становить 66,4% та 28,3%.

Найкраще забезпечення мають такі регіони: м.Севастополь-76,8%, м. Київ - 68,3%, Івано-Франківська область - 62,6%, Сумська область - 53,4%, Чернівецька область - 50,8%.

Найгірша ситуація у Миколаївській області - 30,2%, Херсонській - 30,6%, Житомирській - 31,2%, Вінницькій - 31,4%, Кіровоградській - 32,1%.

Серед навчальних закладів найкраще забезпечені практичними психологами спецшколи – інтернати - 96,1%, Загальноосвітні навчальні заклади забезпечені на 93,3%, спеціальні дошкільні навчальні заклади на 72,2%, а професійно-технічні навчальні заклади на 71,1%, які знаходяться в місті.

Водночас лише 9,5% дошкільних навчальних закладів України, які знаходяться в сільській місцевості забезпечені практичними психологами.

В цілому найгірша ситуація щодо забезпечення практичними психологами у позашкільних навчальних закладах України: на 17,3% забезпечені міські ПНЗ та на 9,5% ПНЗ, які знаходяться в сільській місцевості.

Не на належному рівні стан справ у ВНЗ I-II рівнів акредитації: на 29,5 % забезпечені практичними психологами міські та на 19,6 %, які знаходяться в сільській місцевості.

Дещо гірше, ніж практичними психологами відповідно до нормативів потреби, забезпечені навчальні заклади соціальними педагогами. Так, соціальних педагогів нараховується 6 тис.430 фахівців, що становить 32,4% від потреби.

Позитивну динаміку впродовж останніх років та найкраще забезпечення соціальними педагогами мають навчальні заклади м.Севастополя - 71,4%, Черкаської області - 61,1% та Київської області - 53,9%.

Низьким залишається забезпечення соціального патронажу у навчальних закладах сільської місцевості, Так, лише 4 із 320 сільських навчальних закладів

Донецької та 29 із 498 Дніпропетровської області забезпечені соціальними педагогами.

Серед типів навчальних закладів найкращий показник мають спецшколи (інтернати): 62,4% місто та 53,8 % село. Загальноосвітні навчальні заклади, які знаходяться в місті забезпечені на 57,7%, а сільські на 29,2 %, ПТНЗ на 29,7% міські та на 37,8 % сільські.

Найгірший стан справ по забезпеченню соціальними педагогами у вищих навчальних закладах I- II рівнів акредитації: міські забезпечені на 0,7%, а ті що знаходяться в сільській місцевості на 3,5 %.

Зростання кількості спеціалістів не завжди призводить до підвищення ефективності функціонування системи в цілому, отже в цьому аспекті невирішеним залишається питання розробки та впровадження системи моніторингу й оцінки ефективності діяльності практичних психологів, соціальних педагогів, кабінетів (центрів).

Враховуючи низькі показники забезпечення фахівцями психологічної служби навчальних закладів сільського типу, вважаємо за доцільне використовувати можливості освітнього округу.

Методичні рекомендації щодо організації діяльності мобільного соціально-психологічного пункту освітнього округу надіслані листом МОН України від 28.01.2011 року № 1/9-48.

Працівники служби виконують значний обсяг роботи з психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронажу усіх суб'єктів навчально-виховного процесу. Переважна більшість видів роботи практичних психологів і соціальних педагогів має відбуватись у спеціально обладнаних приміщеннях згідно з Положенням про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів (наказ МОН України від 19.10.2001 р. № 691). Тому термінового вирішення потребує проблема створення належних умов праці для практичних психологів і соціальних педагогів. Аналіз інформації про забезпечення працівників психологічної служби системи освіти кабінетами в розрізі областей представлена у додатку вказує на відмінності у освітній політиці на рівні регіонів.

За час існування психологічної служби Міністерством приділяється увага питанням удосконалення нормативно-правового забезпечення її функціонування.

Крім Положення про психологічну службу, діяльність практичних психологів регламентована листом МОН України "Про планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України" від 27.08.2000 року №1/9-352, а діяльність соціальних педагогів - наказом МОН України "Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України" від 28.12.2006 року №864 та листом МОН України від 05.03.2008 року № 1/9 -128.

Основні завдання психологічної служби системи освіти України на 2011/2012 навчальний рік полягають у:

сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;

забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;

профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів.

Діяльність практичних психологів, соціальних педагогів ДНЗ

Аналізуючи річну діяльність, практичні психологи дошкільних навчальних закладів вказують на зростання кількості дітей з порушеннями у поведінці. Найчастіше мова йде про синдром дефіциту уваги та гіперактивності. Такі діти схильні до "зривів уроків" через нездатність психіки тривалий час знаходитись в одноманітній ситуації. Психологи повинні вивчити особливості психіки таких дітей та надати вчителям рекомендації щодо зміни видів діяльності під час навчального процесу. Окрему категорію становлять діти з низьким рівнем розумового розвитку, які потребують системної розвивальної роботи зі сторони психолога, батьків. Діяльність практичного психолога в умовах дошкільного навчального закладу повинна розглядатися виключно у співпраці з логопедом, дефектологом, вихователем, батьками.

Уведення посад соціальних педагогів в штат дошкільних навчальних закладів покладає на керівників служби особливу відповідальність за відпрацювання алгоритму, моделей діяльності, нормативно-правове та методичне забезпечення. Керівникам психологічних служб запланувати позачергове навчання фахівців, призначених на посади соціальних педагогів дошкільних навчальних закладів з окресленої проблематики.

З огляду на специфіку діяльності практичного психолога і соціального педагога в умовах ДНЗ є очевидним, що основний акцент у щоденній діяльності доцільно зробити на роботі з батьками. Спеціалістам служби необхідно навчити батьків співвідносити новоутворення дитячого віку з віковими і психологічними нормами, розпізнавати емоційні прояви у дитини, відпрацювати стилі реагування на такі прояви і поведінку, сформувані у батьків відповідальне ставлення до виконання батьківських обов'язків тощо.

Діяльність практичних психологів, соціальних педагогів ЗНЗ

З огляду на аналіз діяльності практичних психологів, соціальних педагогів, особливо молодих спеціалістів, керівникам методичних об'єднань варто звернути увагу на відпрацювання алгоритму діяльності, дотримання причинно-наслідкових зв'язків між певними видами діяльності. Практичний психолог навчального закладу повинен сконцентрувати основну діяльність на: вивченні рівня готовності дитини до шкільного навчання, адаптації до нових умов навчання (1-й, 5-й класи);

характерологічних особливостей дітей підліткового віку (7-8 клас); підготовки до профільного навчання (8-9-11 класи). В умовах закладів інтернатного типу особливої актуальності набувають питання формування позитивного мікроклімату, соціальної компетентності вихованців, уміння встановлювати і підтримувати конструктивні стосунки з іншими; підготовка до самостійного життя тощо.

Практичні психологи закладів соціальної реабілітації, з огляду на контингент вихованців, повинні вивчити і визначити основні фактори ризику та можливості, потенції дитини, на їх основі складати індивідуальні плани корекції або розвитку.

Зростання кількості дітей з девіантною поведінкою вимагає пошуку нових стратегій реагування системи освіти на дане явище.

Так, у співпраці з Всеукраїнською Фундацією "Захист Прав Дітей", у 2010-2011 навчальному році було розроблено інноваційні матеріали для впровадження в умовах закладів соціальної реабілітації (центрів психолого-педагогічної корекції), видано навчально-методичний посібник, проведено навчання персоналу пілотних закладів (Фонтанська, Комишуватська, Єнакіївська ШСР). У результаті міжнародної діяльності в питанні реформування системи закладів соціальної реабілітації нідерландськими партнерами було запропоновано унікальний інструментарій по роботі з дітьми з девіантною поведінкою – "оцінка ризиків і потреб", "діагностичне інтерв'ю", "Програма корекції агресивної поведінки". На даному етапі відбувається апробація зазначеного інструментарію.

З огляду на вищевказане, керівникам психологічних служб Вінницької, Донецької, Запорізької, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської областей рекомендовано впродовж 2011-2012 н.р. організувати моніторингові візити у вказані заклади з метою надання методичної допомоги, аналізу діяльності практичних психологів шкіл та училищ соціальної реабілітації; постійно долучати практичних психологів і соціальних педагогів закладів соціальної реабілітації до процесу навчання та підвищення фахової компетентності.

Психологічна наука і практика є невід'ємною частиною педагогічного процесу і у більшості випадків визначає його особливості і сутність. За відгуками батьків окремі практичні психологи, вивчаючи рівень готовності дитини до шкільного навчання, використовують неперевірені методики, які не відповідають вимогам психодіагностики, віку дитини. Зокрема під час атестації працівників психологічної служби м. Києва було встановлено, що для визначення рівня готовності дитини до школи, психолог використовує тест Люшера. Відомі факти, коли психолог застосовує тести або анкети складені власноруч, які абсолютно не враховують вік дитини, особливості розвитку, соціальну ситуацію тощо. Керівникам психологічних служб всіх рівнів рекомендовано створити тестобанк рекомендованих методик для роботи з дітьми та дорослими, розповсюдити його в межах служби області, міста, району і систематично здійснювати перевірку тих методик, якими користується психолог у практиці (Наказ МОН України "Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України" від 20.04.2001 року №330). Нагромадження і використання діагностичних методик (тестів, анкет), як правило не відображається на ефективності діяльності працівника. Вивчаючи

тенденції розвитку психологічних служб розвинутих країн, відмічається стійка тенденція до застосування бесіди і спостереження у якості основних методів у роботі психолога.

Діяльність практичних психологів, соціальних педагогів ПТНЗ

У 2011-2012 навчальному році діяльність спеціалістів психологічної служби в умовах професійно-технічного навчального закладу повинна бути спрямована на вивчення: особливостей адаптації учнів до нових умов навчання; статусу дітей в учнівському колективі; характерологічних особливостей тощо. Окреслена робота повинна надати необхідну інформацію для майстра, кураторів та педагогічних працівників навчальних груп, вихователів щодо особливостей дитини, вибору стратегії її розвитку. Необхідно звернути посилену увагу на питаннях формування здорового способу життя, профілактики правопорушень, злочинності.

Психологічний супровід системи інклюзивної освіти

Розбудова системи інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами покладає на психологів особливу відповідальність за створення комфортних умов їх перебування в навчальному закладі, підготовку решти дітей у класі, школі, батьків і вчителів до взаємодії з ними, розробку відповідних програм розвитку. У окремих випадках запровадження інклюзії в межах регіону чи закладу відбувається хаотично, стихійно, що призводить до формального підходу в цьому процесі.

За таких умов, адміністрація начального закладу ставить перед психологом неадекватні завдання, які можливо виконати виключно за умови тривалої і ефективної взаємодії кількох спеціалістів, постійного розвитку професійної компетентності. Рівень підготовки практичних психологів і соціальних педагогів залишається низьким, тим більше в таких питаннях як підходи до дітей з особливими освітніми потребами. З огляду на вказане, обласним ІППО у співпраці з працівниками ПМПК, кабінету (центру) психологічної служби розробити та запровадити проблемно-тематичні курси з підготовки спеціалістів психологічної служби до роботи в умовах інклюзивної освіти. Окремим питанням є взаємодія керівника служби, практичного психолога навчального закладу і ПМПК. Остання повинна взяти на себе функції супервізора в питаннях корекції і розвитку дітей з особливостями психофізичного розвитку, забезпечити єдність підходу та дій щодо конкретної дитини. Основними завданнями працівників ПМПК є визначення особливостей психофізичного розвитку дитини, її можливостей та потреб; формулювання рекомендацій педагогам, практичному психологу; долучення до розробки індивідуального навчального плану; співпраця з батьками; надання фахових консультацій тощо.

Окремим питанням залишається необхідність впровадження системи інклюзивного навчання в умовах закладів системи професійно-технічної освіти та вищих навчальних закладів.

Профілактика та подолання явищ жорстокості, насильства, злочинності, правопорушень, вживання алкогольних і наркотичних речовин

Поширення в учнівському середовищі негативних явищ жорстокості, насильства, вживання алкогольних та наркотичних засобів вимагає посилення профілактичної функції у діяльності спеціалістів психологічної служби. Відповідно до п. 10 Заходів щодо профілактики злочинності і правопорушень серед дітей, захисту їх прав на освіту, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 29.10.2010р. №1023, співробітниками Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи протягом 2010/2011 навчального року було розроблено інформаційно-освітню протиалкогольну програму для дітей та учнівської молоді. Вказана програма пройшла апробацію на базі навчальних закладів Донецької, Запорізької, Львівської, Миколаївської, Харківської, Чернігівської областей, Києва і за відгуками експертів програма визнана ефективною та отримала позитивні оцінки.

Одним із дієвих способів встановлення безпечного, комфортного середовища у навчальному закладі, вирішення учнівських конфліктів є впровадження програм примирення серед однолітків. Програми примирення (кола цінностей, медіації) довели свою високу ефективність і позитивний виховний вплив. Керівники навчальних закладів вказують на покращення загального мікроклімату, зниження кількості конфліктів і випадків прояву насильства серед учнів, посилення ролі і участі батьків в процесі виховання дітей. Головна перевага вказаних програм це формування відповідальності людини і громади за власну поведінку і поведінку інших, готовність прийти на допомогу, розв'язати конфлікт. Вказані програми активно впроваджується на базі навчальних закладів Вінницької, Одеської, Полтавської, Івано-Франківської областей тощо. Водночас на рівні окремих областей (міст, районів) спостерігається опір за сторони керівництва службою, управлінців, щодо впровадження вказаних ефективних технологій з формування сприятливого до дитини, безпечного середовища в умовах закладу.

Міністерство вважає за доцільне керівникам органів управління освітою забезпечити проведення обласними (районними, міськими) кабінетами (центрами) практичної психології моніторингу ситуації щодо кількості навчених медіаторів з числа педагогічних працівників, дітей; вивчити кращий досвід щодо впровадження програм примирення з його подальшим поширенням; розглянути можливість проведення навчання для спеціалістів психологічної служби щодо використання зазначених програм.

Керівники психологічних служб всіх рівнів, педагогічні працівники, представники учнівської громадськості матимуть можливість ознайомитися з кращим досвідом впровадження програм примирення під час проведення Міжнародного дитячого фестивалю «Світ медіації: всі різні – всі рівні!», що відбудеться 22-24 вересня 2011 року в м.Одесі.

Особливості діяльності соціального педагога

Розшарування суспільства за економічною ознакою негативно вплинуло на міжособистісні відносини в учнівських колективах, а часто і на стосунки між вчителями та учнями. У таких умовах, діяльність соціального педагога набуває надзвичайної актуальності та необхідності. Діти з незахищених верств населення, сімей, які перебувають в кризових життєвих обставинах та проживають за межею бідності потребують особливої турботи, любові, захисту і піклування. За статистикою Державної пенітенціарної служби, більшість вихованців спеціальних установ для неповнолітніх (виховних колоній) перебували в маргінальних сім'ях, або мали статус "дитина вулиці". Таким чином діяльність соціального педагога невід'ємно пов'язана з питаннями захисту прав і свобод дитини як в межах начального закладу, так і поза ними.

Міністерство акцентує увагу на розробленні та впровадженні у діяльність навчальних закладів соціальних технологій роботи з біологічними батьками, які не виконують виховних функцій

Основною передумовою ефективної діяльності соціального педагога традиційно вважається знання основ міжнародного і національного законодавства в частині захисту прав дітей, а також уміння налагодити міжвідомчу і міжсекторальну взаємодію з працівниками відповідних служб і підрозділів.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності залишається налагодження та забезпечення зв'язку між службами і структурами, котрі здійснюють патронат і супровід дітей, особливо тих, котрі опинилися у складних життєвих обставинах, віднесених до так званих "груп ризику". Соціальний педагог, взаємодіючи із спеціалістами служби у справах дітей, кримінальної міліції у справах дітей, комісіями з правових питань, долучається до формування соціальної політики як у межах певного регіону, так і на рівні України в цілому.

Вдосконалення роботи з дітьми трудових мігрантів

У наступному навчальному році Міністерство рекомендує спеціалістам психологічної служби :

проводити роз'яснювальну роботу з батьками щодо можливих наслідків несвоечасної підтримки дитини у нових життєвих обставинах за тимчасової відсутності батьків (одного з них), необхідності спільної підготовчої роботи до від'їзду, важливість та оптимальні шляхи підтримання контакту під час відсутності та можливість отримання психологічної підтримки після повернення;

проводити психологічну роботу з батьками для формування відповідального батьківства, усвідомлення своєї ролі у розвитку та становленні особистості дитини;

налагодити схеми співпраці працівників освіти з батьками, особами, які тимчасово замінюють батьків, з соціальними службами, службами у справах дітей, неурядовими організаціями з проблем дітей трудових мігрантів;

проводити соціально-педагогічну та психологічну роботу з тимчасовими опікунами та дітьми для вчасного діагностування проблем розвитку дитини та взаємодії з соціальним оточенням та конструктивного їх вирішення;

акцентувати увагу тимчасових опікунів на значенні освіти для подальшого розвитку та становлення особистості дитини, необхідності забезпечення не лише фізіологічних потреб, а і інших потреб виховання та розвитку дитини;

проводити превентивну діяльність з метою уникнення небажаних змін у системі ціннісних орієнтацій дітей;

тимчасовим опікунам і педагогічним працівникам відстежувати дозвілля дітей з метою попередження потрапляння дітей в залежності, злочинні угруповання, асоціальні проблеми, по можливості забезпечувати участь дітей в гуртках, клубах, волонтерських рухах та інших соціально прийнятних формах дозвілля.

Підвищення фахової компетентності спеціалістів служби

Одним з важливих механізмів підвищення фахової компетентності і кваліфікації є атестація спеціалістів психологічної служби. Атестація працівників психологічної служби системи освіти у 2011-2012 навчальному році буде відбуватись згідно з Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників (наказ Міністерства освіти і науки від 06.10.2010 № 930, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2010 року за № 1255/18550). Керівникам психологічних служб обласного, районного, міського центрів (кабінетів) рекомендовано дотримання наведеного нижче алгоритму, щодо організації атестаційної кампанії.

Термін	Процедура
до 20 вересня	у навчальних та інших закладах, органах управління освітою щороку створюються атестаційні комісії I, II і III рівнів;
до 10 жовтня	керівники навчальних та інших закладів, працівники яких атестуються, подають до відповідних атестаційних комісій списки педагогічних працівників, які підлягають черговій атестації, із зазначенням результатів попередньої атестації та строків проходження підвищення кваліфікації;
до 10 жовтня	до атестаційних комісій подаються заяви педагогічних працівників про позачергову атестацію, про перенесення строку атестації, подання керівника або педагогічної ради закладу про присвоєння працівнику кваліфікаційної категорії, педагогічного звання та у разі зниження ним рівня професійної діяльності;
до 20 жовтня	атестаційна комісія затверджує списки педагогічних працівників, які атестуються, графік роботи атестаційної комісії, приймає рішення щодо перенесення строку чергової атестації;
до 20 жовтня	працівники, що атестуються, ознайомлюються з графіком проведення атестації під підпис;
до 1 березня	керівник навчального та іншого закладу подає до атестаційної комісії характеристику діяльності педагогічного працівника у міжатестаційний період;
до 15 березня	атестаційна комісія відповідно до затвердженого графіка роботи вивчає педагогічну діяльність осіб, які

атестуються;

до 1 квітня атестація педагогічних працівників здійснюється атестаційними комісіями I рівня;

до 10 квітня атестація педагогічних працівників здійснюється атестаційними комісіями II рівня;

до 25 квітня атестація педагогічних працівників здійснюється атестаційними комісіями III рівня;

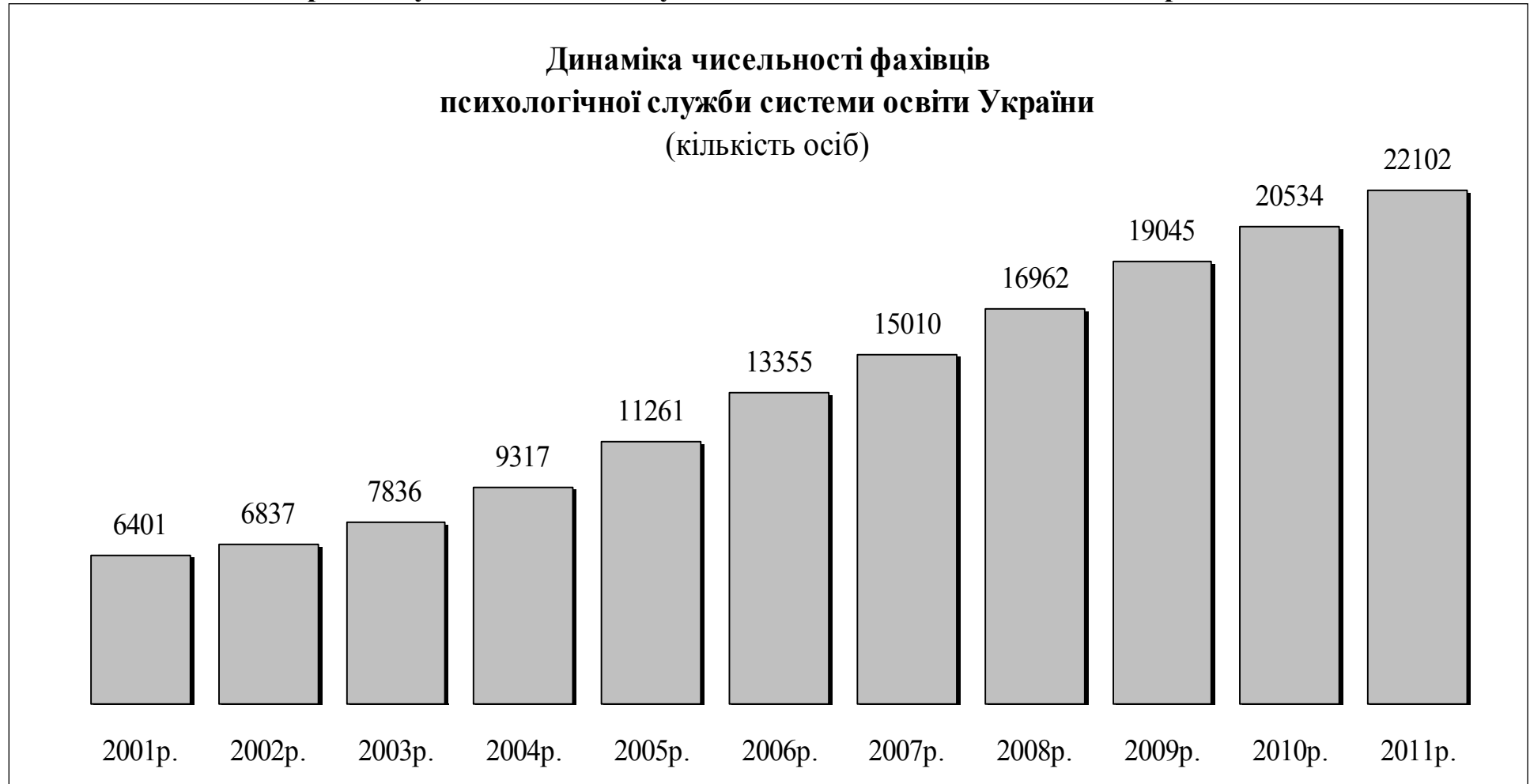
протягом 5 керівник закладу або органу управління освітою днів після засідання після засідання атестаційної комісії видає відповідний наказ про присвоєння кваліфікаційних категорій (встановлення тарифних розрядів), педагогічних звань.

З метою аналізу та об'єктивної оцінки діяльності спеціалістів психологічної служби керівникам психологічних служб всіх рівнів необхідно створити експертні групи з числа найбільш досвідчених і кваліфікованих кадрів. Керівникам обласних (районних, міських) кабінетів (центрів) психологічної служби забезпечити супровід та відповідний контроль за процесом атестації відповідних фахівців.

Обираючи тему для розробки та вивчення в процесі атестації працівникам психологічної служби пропонується керуватися основними напрямками науково-дослідної і науково-методичної роботи, окресленими в листі Міністерства освіти і науки України від 30.07.10 року №1/9-516.

Іншим важливим елементом підвищення компетентності працівників психологічної служби є системи самоосвіти та методичного забезпечення їх професійної діяльності. Зокрема, за попередній навчальний рік працівниками Українського науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи приділено значну увагу методичному забезпеченню практичної діяльності працівників психологічної служби системи освіти. Так, за ініціативою і залученням спеціалістів служби підготовлено та видано навчально-методичний посібник "Настільна книга соціального педагога", розроблено та видано набори карток "Креатив" та "Я у світі". За короткий період частина запропонованого інструментарію пройшла апробацію та отримала позитивну оцінку від практичних психологів (Донецька, Київська, Хмельницька, Сумська, Чернігівська, Чернівецька області тощо). Питання самоосвіти безпосередньо пов'язане з кількістю та якістю методичної літератури в тому числі і періодичних видань. З огляду на вказане, керівникам управлінь, відділів освіти, навчальних закладів забезпечити підписку на фахові видання, передбачити можливість фінансування для придбання інструментарію, методичних посібників (додаток 3).

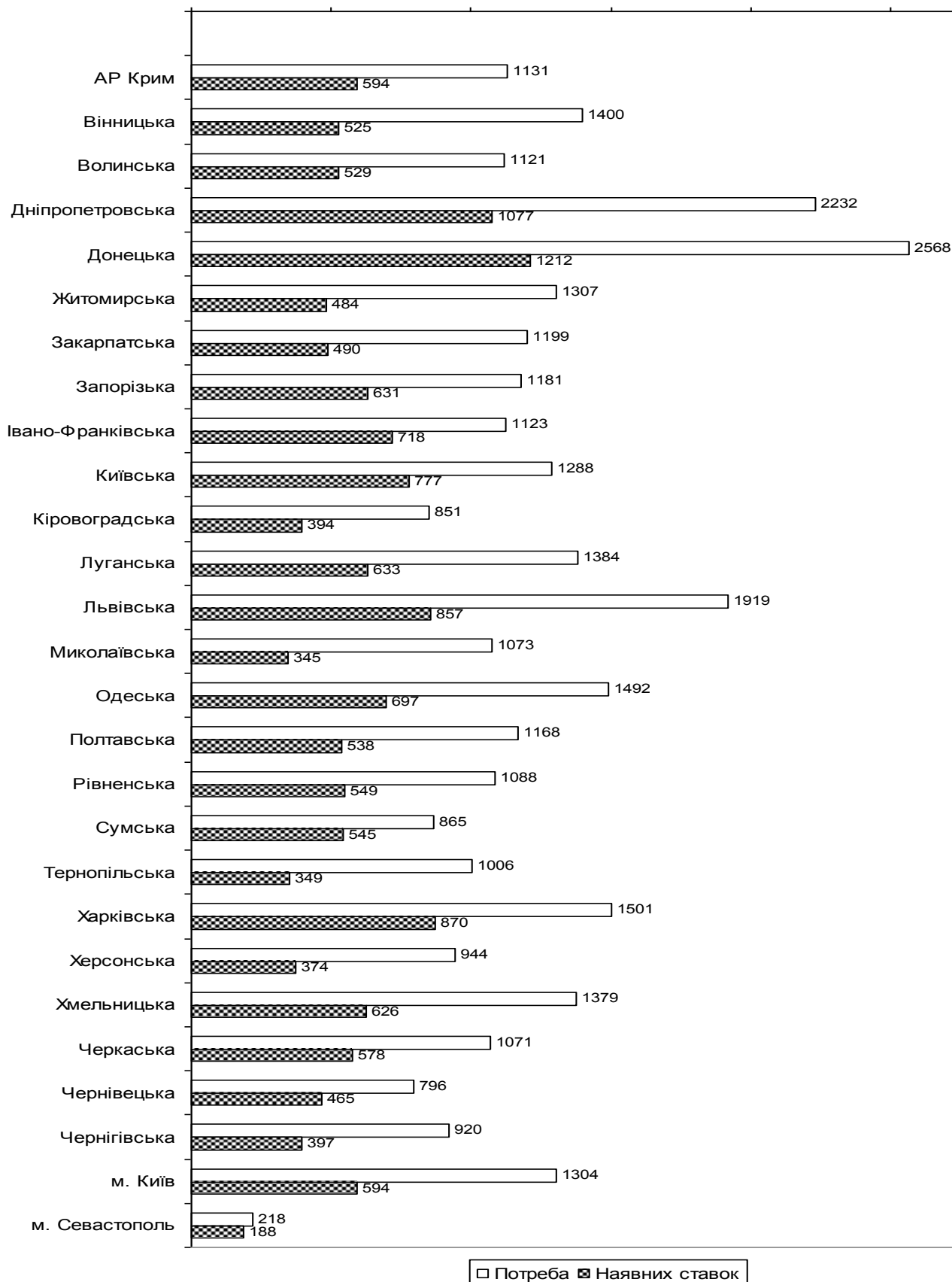
Показники розвитку психологічної служби системи освіти в таблицях і діаграмах

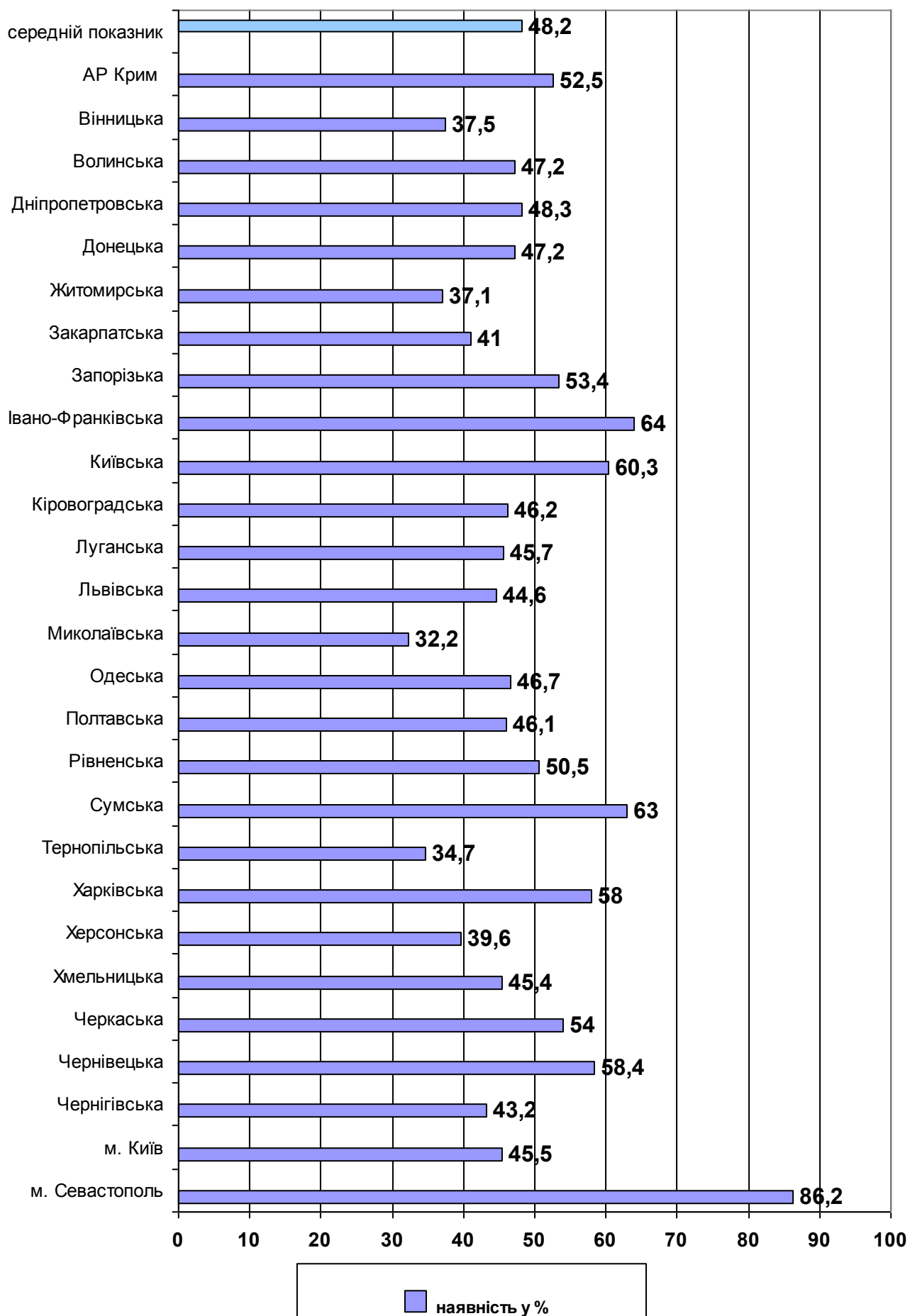
Розвиток психологічної служби системи освіти у регіонах

№	Назва області	Кількість фахівців ПС 2009-2010 н.р.	Кількість фахівців ПС 2010-2011 н.р.
1.	АР Крим	748	774
2.	Вінницька	674	749
3.	Волинська	617	665
4.	Дніпропетровська	1204	1336
5.	Донецька	1433	1544
6.	Житомирська	672	718
7.	Закарпатська	653	706
8.	Запорізька	781	816
9.	Івано-Франківська	958	1030
10.	Київська	1092	1142
11.	Кіровоградська	534	536
12.	Луганська	802	886
13.	Львівська	1027	1297
14.	Миколаївська	451	429
15.	Одеська	980	992
16.	Полтавська	755	853
17.	Рівненська	751	777
18.	Сумська	608	668
19.	Тернопільська	475	517
20.	Харківська	988	1057
21.	Херсонська	481	539
22.	Хмельницька	708	770
23.	Черкаська	819	845
24.	Чернівецька	592	629
25.	Чернігівська	486	572
26.	м. Київ	1046	1057
27.	м. Севастополь	199	198
	Всього:	20534	22102

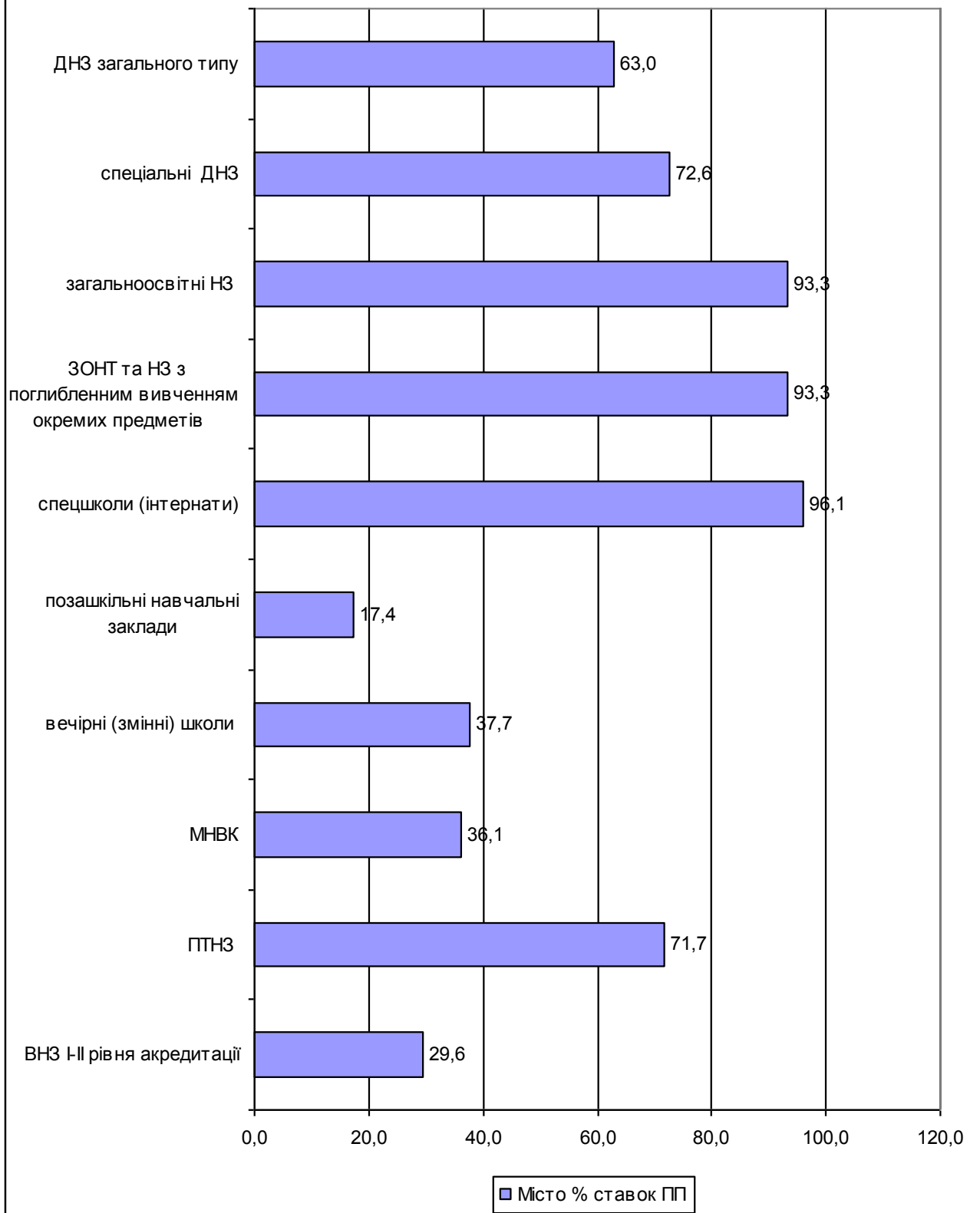
Забезпечення фахівцями психологічної служби відповідно до нормативів численності по регіонах на кінець 2010-2011 н.р.

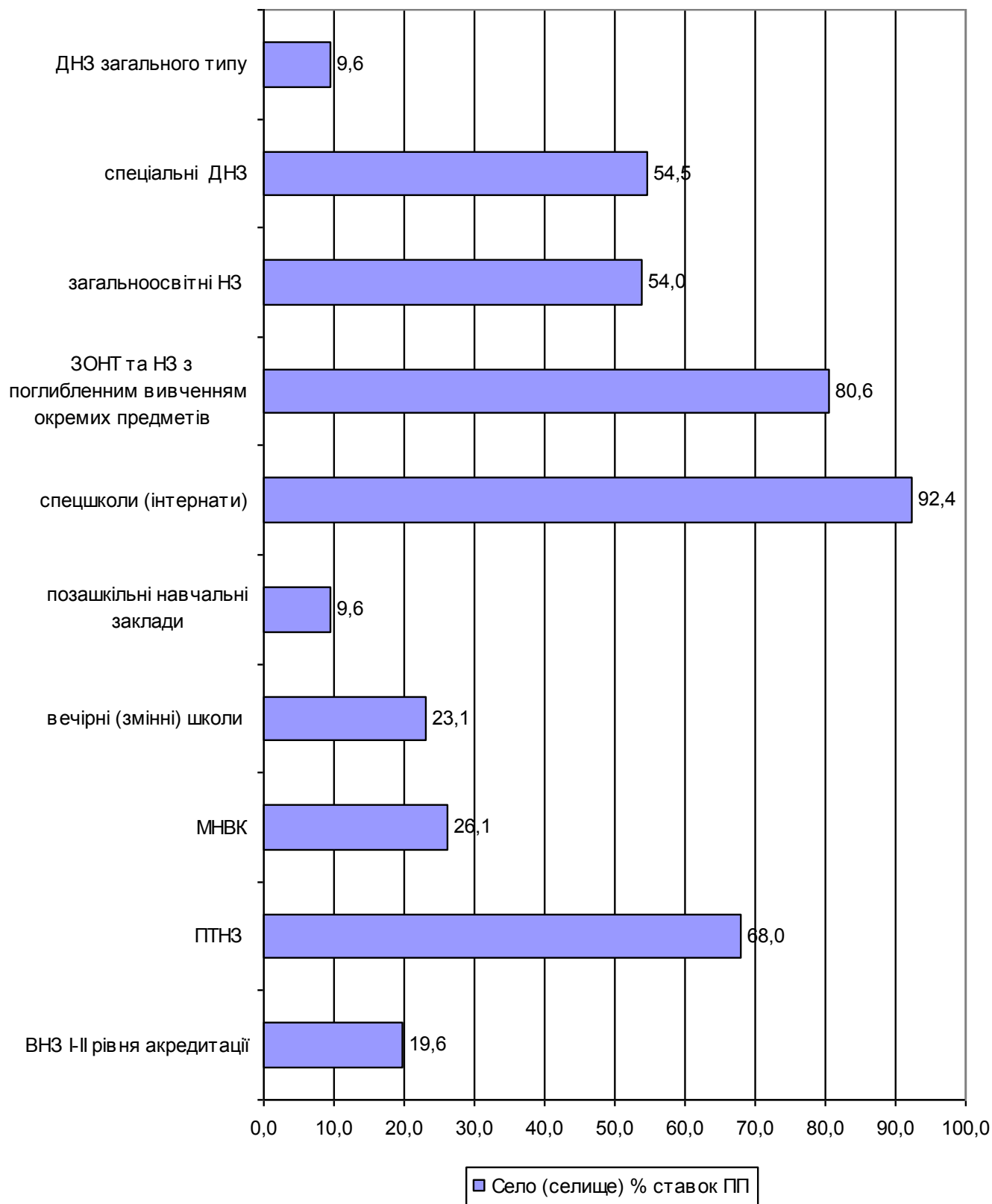
Забезпечення фахівцями психологічної служби відповідно до норматив чисельності по регіонах на кінець 2010-2011 навчального року у відсотках

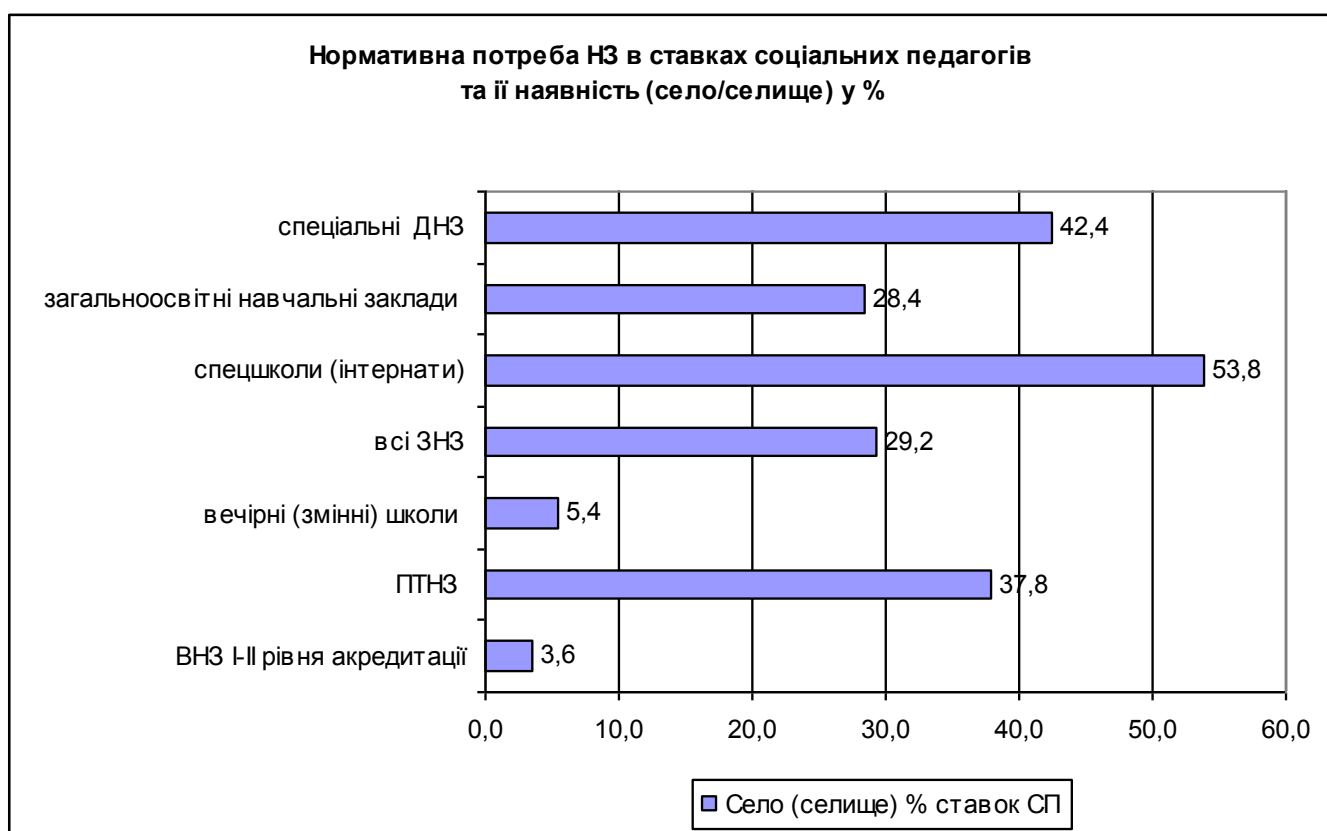
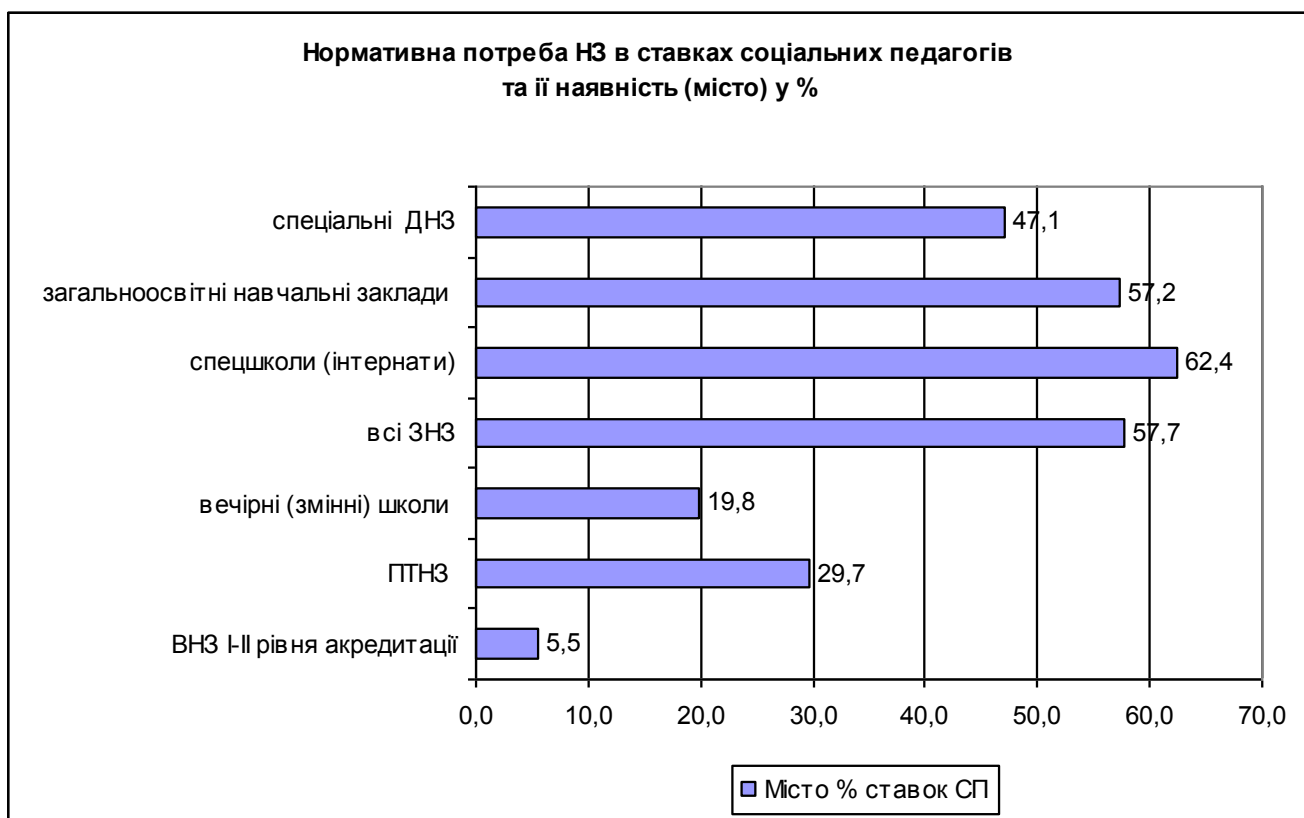

Нормативна потреба НЗ в ставках практичних психологів
та її наявність (місто) у %

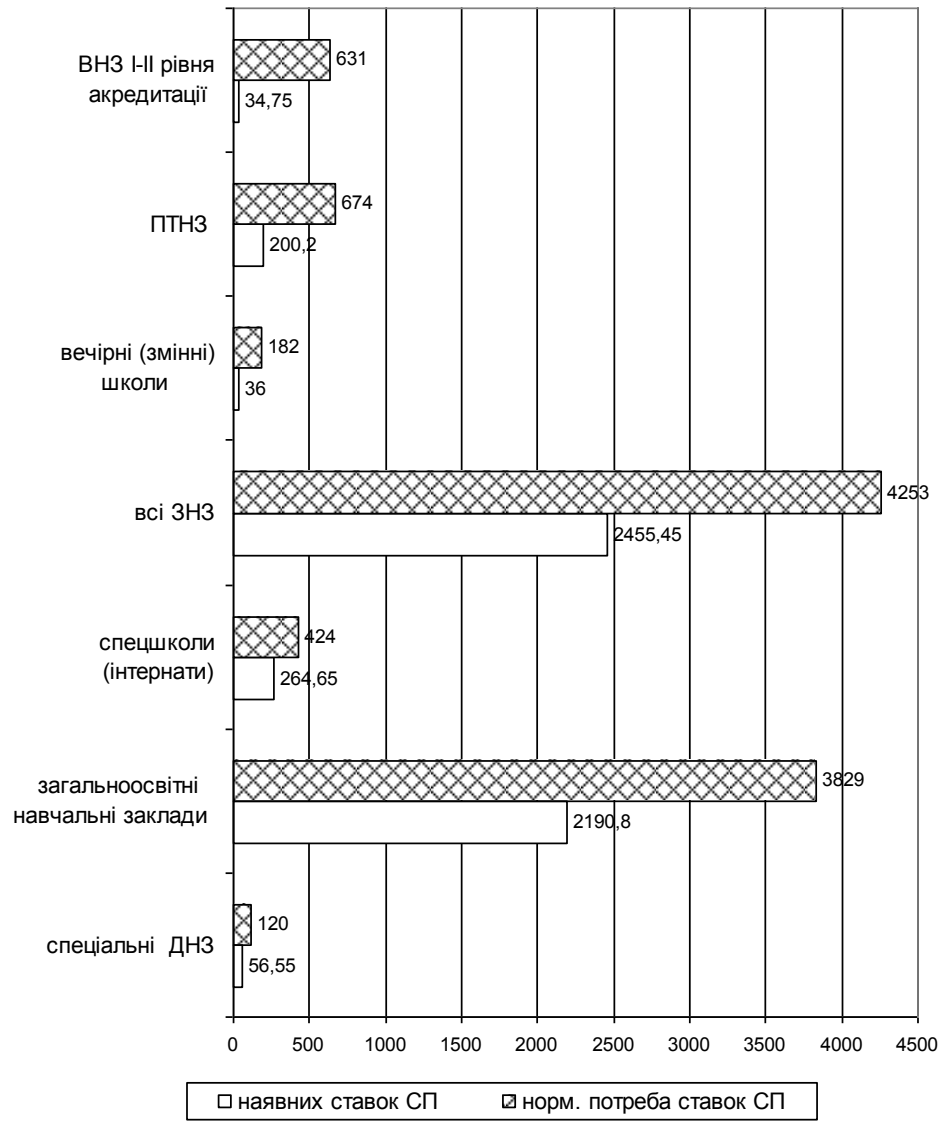

**Нормативна потреба НЗ в ставках практичних психологів
та її наявність (село/селище) у %**

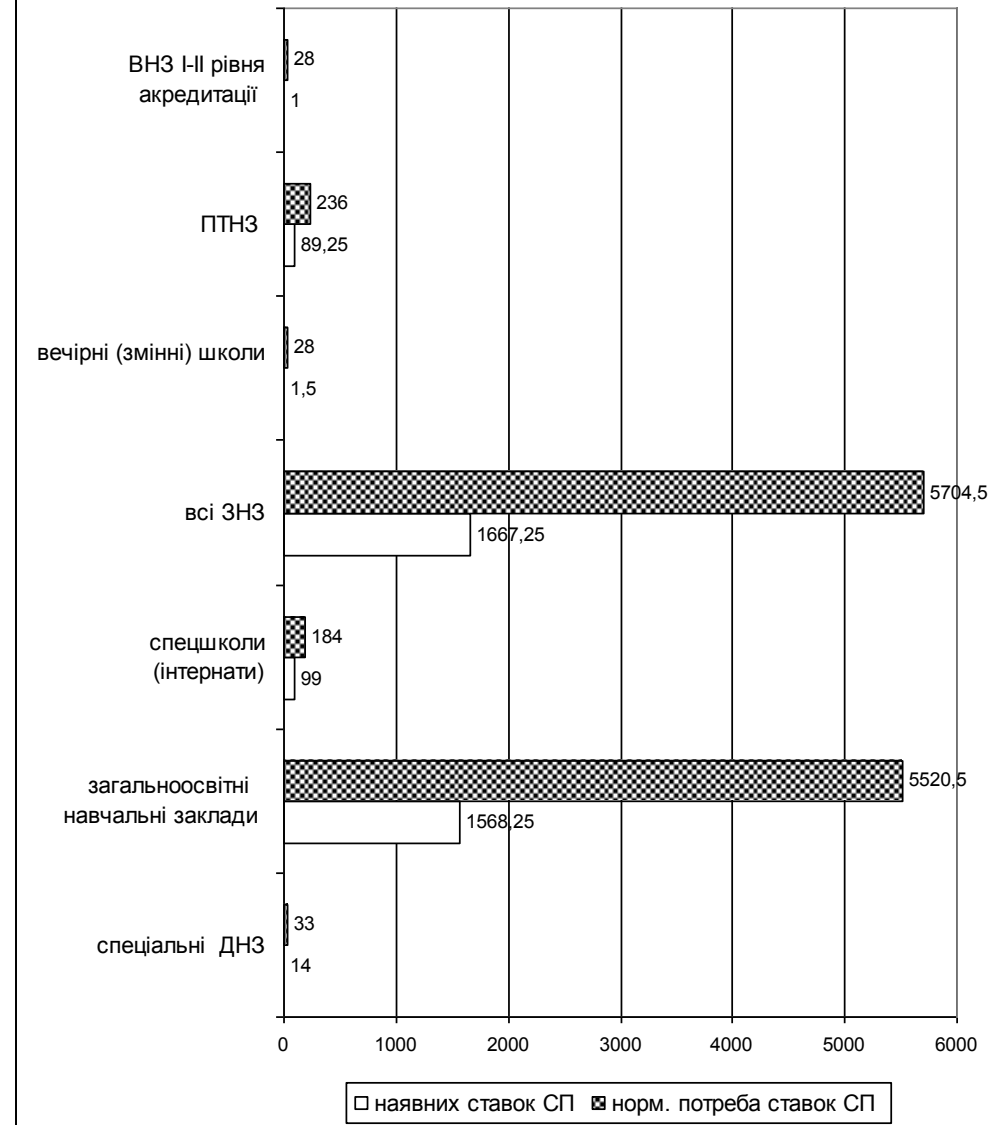

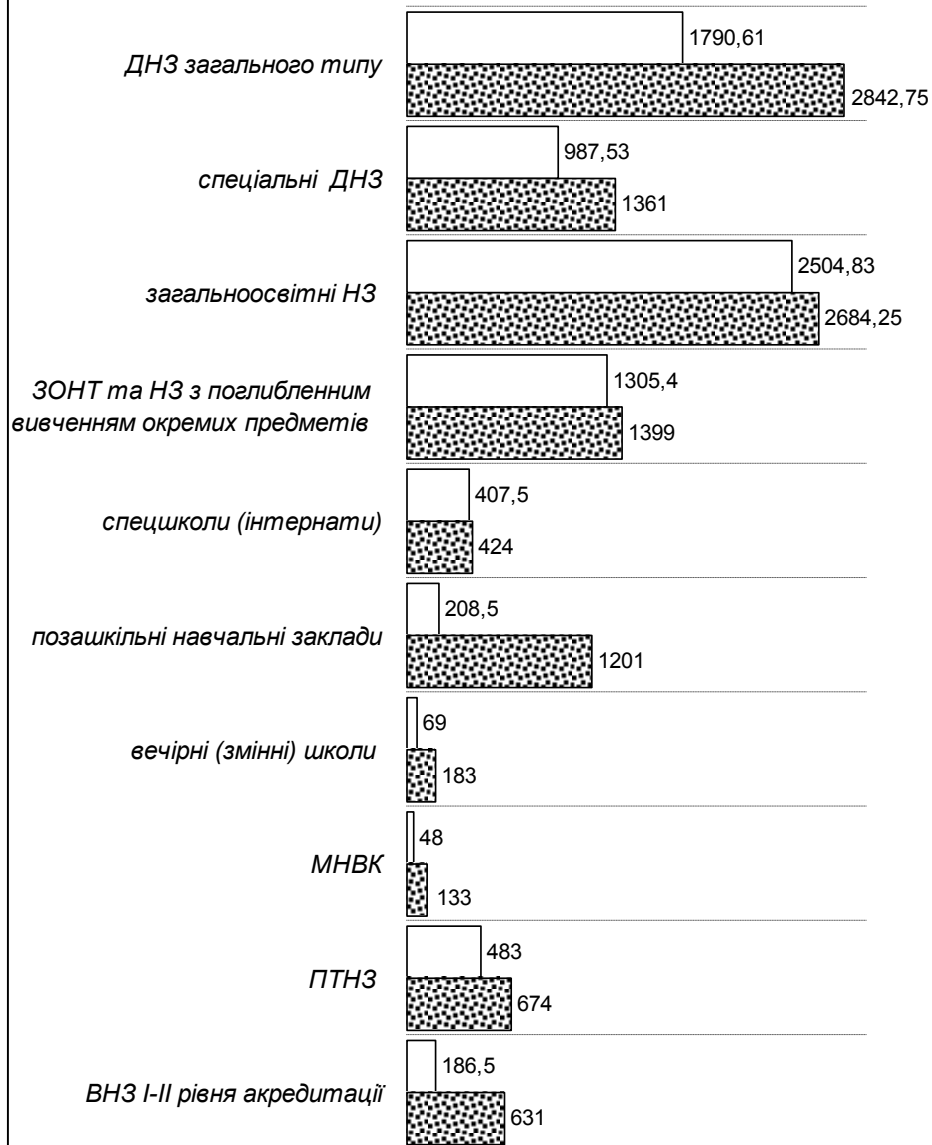
Нормативна потреба НЗ в ставках соціальних педагогів та її наявність (місто)

Нормативна потреба НЗ в ставках соціальних педагогів та її наявність (село/селище)

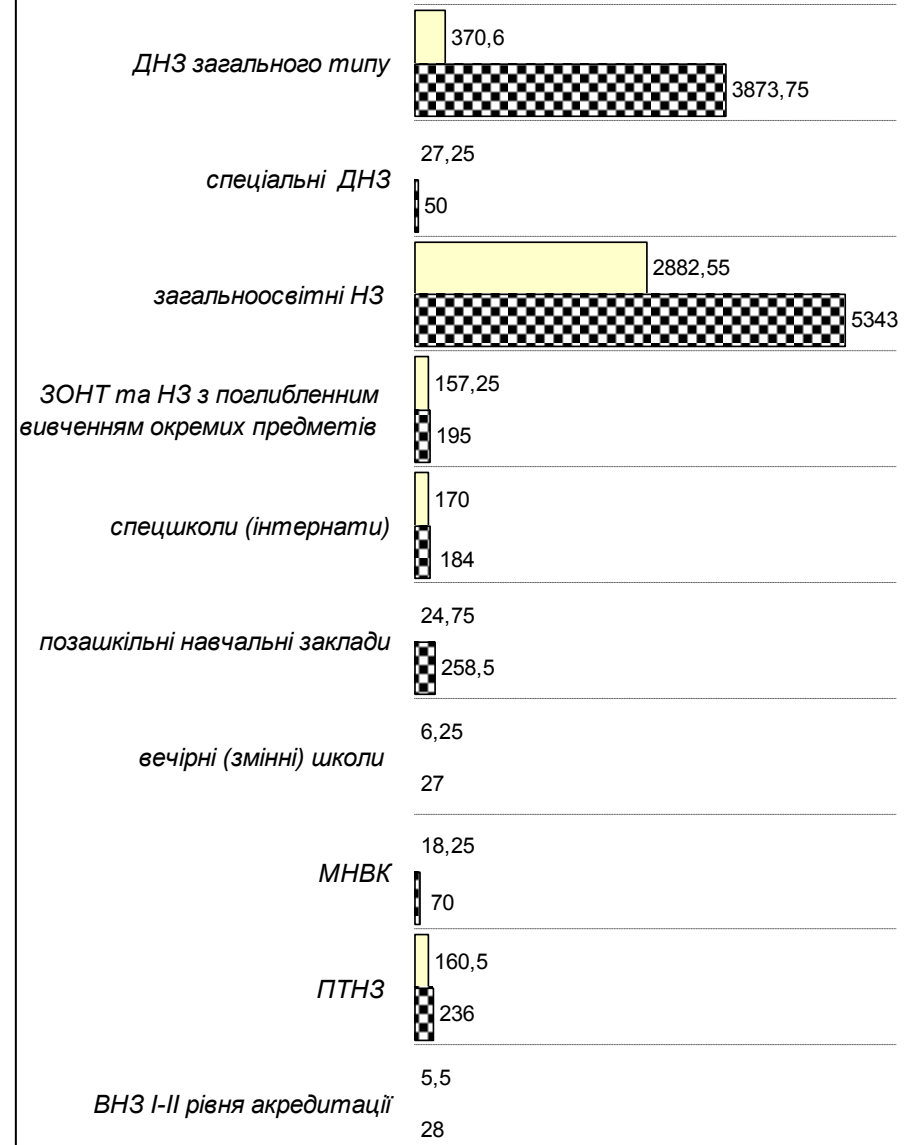
Нормативна потреба НЗ в ставках практичних психологів та її наявність (місто)

□ наявних ставок ПП

■ норм. потреба ПП

Нормативна потреба НЗ в ставках практичних психологів та її наявність (село/селище)

□ наявних ставок ПП

■ норм. потреба ПП

Показники забезпеченості навчальних закладів практичними психологами

№ п/п	Регіон	Загалом по всіх типах								
		Місто			Село (селище)			ВСЬОГО		
		к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. ПП	%	к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. ПП	%	к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. ПП	%
1	АР Крим	517	353	68,3	595	185	31,1	1112	538	48,4
2	Вінницька	363	217,5	59,9	1357	323	23,8	1720	540,5	31,4
3	Волинська	331	259	78,2	963	226	23,5	1294	485	37,5
4	Дніпропетровська	1312	837	63,8	825	154	18,7	2137	991	46,4
5	Донецька	1921	1123	58,5	610	106	17,4	2531	1229	48,6
6	Житомирська	510	236	46,3	1128	275	24,4	1638	511	31,2
7	Закарпатська	344	168	48,8	864,5	368	42,6	1208,5	536	44,4
8	Запорізька	541	360	66,5	607	168	27,7	1148	528	46,0
9	Івано-Франківська	287	218	76,0	833	483	58,0	1120	701	62,6
10	Київська	426	315	73,9	916	319	34,8	1342	634	47,2
11	Кіровоградська	281	208	74,0	800	139	17,4	1081	347	32,1
12	Луганська	920	502	54,6	429	75	17,5	1349	577	42,8
13	Львівська	694	451	65,0	1351	393	29,1	2045	844	41,3
14	Миколаївська	429	251,5	58,6	812	123	15,1	1241	374,5	30,2
15	Одеська	557	324,5	58,3	891	214	24,0	1448	538,5	37,2
16	Полтавська	409	289	70,7	943	308	32,7	1352	597	44,2
17	Рівненська	236	197	83,5	870	334	38,4	1106	531	48,0
18	Сумська	344	272	79,1	626	246	39,3	970	518	53,4
19	Тернопільська	275	198	72,0	987	233	23,6	1262	431	34,2
20	Харківська	735	532	72,4	804	201	25,0	1539	733	47,6
21	Херсонська	417	169	40,5	604	143	23,7	1021	312	30,6
22	Хмельницька	442	354	80,1	1365	408	29,9	1807	762	42,2
23	Черкаська	390	243	62,3	841	222	26,4	1231	465	37,8
24	Чернівецька	241	166	68,9	531	226	42,6	772	392	50,8
25	Чернігівська	359	241	67,1	781	196	25,1	1140	437	38,3
26	м. Київ	1096	749	68,3	0	0	0,0	1096	749	68,3
27	м. Севастополь	168	132	78,6	13	7	53,8	181	139	76,8
ВСЬОГО		14545	9366	66,4	21347	6075	28,3	35892	15441	44,4

Показники забезпеченості навчальних закладів соціальними педагогами

№ п/п	Регіон	Загалом по всіх типах								
		Місто			Село (селище)			ВСЬОГО		
		к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. СП	%	к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. СП	%	к-ть НЗ	к-ть НЗ, де прац. СП	%
1	АР Крим	276	118	42,8	343	38	11,1	619	156	25,2
2	Вінницька	179	85	47,5	856	121	14,1	1035	206	19,9
3	Волинська	161	83	51,6	668	108	16,2	829	191	23,0
4	Дніпропетровська	694	339	48,8	498	29	5,8	1192	368	30,9
5	Донецька	1019	265	26,0	320	4	1,3	1339	269	20,1
6	Житомирська	235	103	43,8	680	132	19,4	915	235	25,7
7	Закарпатська	178	21	11,8	571	110	19,3	749	131	17,5
8	Запорізька	295	166	56,3	405	69	17,0	700	235	33,6
9	Івано-Франківська	163	88	54,0	637	251	39,4	800	339	42,4
10	Київська	206	148	71,8	619	297	48,0	825	445	53,9
11	Кіровоградська	144	81	56,3	445	122	27,4	589	203	34,5
12	Луганська	533	215	40,3	305	59	19,3	838	274	32,7
13	Львівська	390	185	47,4	1119	136	12,2	1509	321	21,3
14	Миколаївська	222	44	19,8	423	16	3,8	645	60	9,3
15	Одеська	301	133	44,2	552	180	32,6	853	313	36,7
16	Полтавська	228	106	46,5	573	163	28,4	801	269	33,6
17	Рівненська	138	77	55,8	557	118	21,2	695	195	28,1
18	Сумська	192	90	46,9	453	130	28,7	645	220	34,1
19	Тернопільська	159	53	33,3	710	87	12,3	869	140	16,1
20	Харківська	401	219	54,6	544	61	11,2	945	280	29,6
21	Херсонська	217	86	39,6	356	115	32,3	573	201	35,1
22	Хмельницька	234	130	55,6	749	91	12,1	983	221	22,5
23	Черкаська	187	141	75,4	550	309	56,2	737	450	61,1
24	Чернівецька	137	79	57,7	347	149	42,9	484	228	47,1
25	Чернігівська	171	100	58,5	543	64	11,8	714	164	23,0
26	м. Київ	558	256	45,9	0	0	0,0	558	256	45,9
27	м. Севастополь	75	54	72,0	9	6	66,7	84	60	71,4
ВСЬОГО		7693	3465	48,3	13832	2965	22,6	21525	6430	32,4

**Інформація про забезпечення
працівників психологічної служби системи освіти кабінетами
(у розрізі регіонів, у %)**

№	Назва регіону	Практичні психологи			Соціальні педагоги		
		забезпечені повністю (%)	забезпечені частково (%)	незабезпечені (%)	забезпечені повністю (%)	забезпечені частково (%)	незабезпечені (%)
1.	АР Крим	5,6	93,1	1,4	29,7	68,4	1,9
2.	Вінницька	15,0	80,4	4,7	40,5	53,0	6,5
3.	Волинська	13,0	83,8	3,2	15,9	79,7	4,3
4.	Дніпропетровська	10,2	86,6	3,3	33,5	56,7	9,8
5.	Донецька	9,6	90,2	0,3	28,5	70,1	1,5
6.	Житомирська	5,9	92,8	1,3	23,3	74,4	2,3
7.	Закарпатська	4,7	88,4	7,0	46,3	38,8	14,9
8.	Запорізька	16,8	80,6	2,5	37,2	53,1	9,7
9.	Івано-Франківська	5,4	86,0	8,6	25,1	65,4	9,5
10.	Київська	13,7	80,3	6,0	48,9	41,7	9,4
11.	Кіровоградська	14,2	83,2	2,6	27,7	69,3	3,0
12.	Луганська	9,6	88,9	1,4	34,4	62,9	2,6
13.	Львівська	14,2	77,4	8,5	22,6	56,9	20,4
14.	Миколаївська	11,8	87,4	0,9	33,8	66,2	0,0
15.	Одеська	4,9	93,3	1,8	24,1	74,8	1,1
16.	Полтавська	9,0	87,7	3,3	45,8	50,9	3,3
17.	Рівненська	5,9	88,1	5,9	23,6	74,4	2,0
18.	Сумська	16,4	80,4	3,2	33,5	64,7	1,8
19.	Тернопільська	5,2	84,1	10,7	27,4	54,8	17,8
20.	Харківська	9,7	88,9	1,4	42,5	50,9	6,7
21.	Херсонська	7,2	89,6	3,3	50,0	44,8	5,2
22.	Хмельницька	5,2	94,8	0,0	34,6	65,4	0,0
23.	Черкаська	7,7	89,4	2,9	36,0	52,4	11,6
24.	Чернівецька	7,7	89,7	2,6	31,6	64,2	4,2
25.	Чернігівська	7,2	92,8	0,0	55,3	44,0	0,6
26.	м. Київ	9,7	89,4	0,9	39,0	55,4	5,6
27.	м. Севастополь	9,7	90,3	0,0	30,5	45,8	23,7
Показник по Україні		9,3	87,3	3,4	34,1	59,2	6,7

Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи подоводить щорічний моніторинг забезпеченості навчальних закладів системи освіти фахівцями психологічної служби. Розрахунок потреби практичних психологів і соціальних педагогів здійснюється на основі нормативів чисельності, які вміщені у додатку до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом МОН від 02.07.2009 р. № 616, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.07. 2009 р. за № 687/16703. Під час розрахунку враховується наступне: тип навчального закладу (дошкільний, загальноосвітній, позашкільний, професійно-технічний навчальний заклад тощо), наповнюваність дітьми, учнями, студентами (кількість груп, класів), місце знаходження навчального закладу (місто, село/селище). При цьому враховуються статистичні дані, які надаються навчально - методичним центром в Автономній Республіці Крим, обласними, Київськими і Севастопольськими міськими навчально-методичними кабінетами (центрами) психологічної служби системи освіти у кінці кожного навчального року.

Список рекомендованої літератури

Навчальні посібники:

- 1) Аксіологічні основи психологічної культури особистості: навчально-методичний посібник / В.В. Рибалка. – К.: АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих: Ін-т обдарованої дитини; АПН і МОН України, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2009.-326 с.
- 2) В.Г.Панок, Я.В. Чапрак, Д.Д. Романовська. Психоконсультативні стратегії діяльності практичного психолога системи освіти. Навчально-методичний посібник: Чернівці, «Рута», 2010.
- 3) Панок В.Г., Острова В.Д. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти). – К.: «Освіта України», 2010. – 230 с.

Методичні посібники:

- 1) Рибалка В.В. Честь і гідність особистості як предмет діяльності практичного психолога / Валентин Рибалка. – К. : Шк. світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
- 2) Луценко Ю. А. Діти-правопорушники: що робити? / Юрій Луценко – К.: Шк. світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека "Шкільного світу")
- 3) Мерзлякова О.Л. Як не потрапити на гачок маніпулятора: програма занять для молоді (метод.посіб)/ Олена Мерзлякова. К.:Шк.світ, 2010 . -119с.
- 4) Рибалка В.В. Психологія розвитку творчо обдарованої особистості: наук.-метод. посіб. / В.В.Рибалка // НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих; Ін-т обдарованої дитини, 2010. – 440 с.
- 5) Настільна книга соціального педагога (нормативно-правове забезпечення діяльності) / упоряд. Ю.А.Луценко, В.Г.Панок – К.: Білоцерківдрук, 2011 – 308с. ISBN 978-966-8454-31-8 ББК 74.00
- 6) Психолого-педагогічна робота в закладах соціальної реабілітації (методичний посібник)/ за заг.ред. Ю.А.Луценка, Є.Б.Павлової, В.Г.Панка – К.: Видавець: Надтока О.Ф., 2011.- 310с. (18,02 д.а) ISBN 978-966-2635-01-0 ББК 88.4

Словники і довідники:

1) Словник-довідник психолога-консультанта/укл.: Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чапрак, С.К. Шандрук, І.І. Солійчук / Наук. ред. В.Г. Панок .- Чернівці, «Рута», 2010.- 200 с.

Статті:

1) Мерзлякова О.Л. Профілактика психологічної маніпуляції і контролю свідомості / Мерзлякова О.Л., Петухов В.Е. // Практична психологія і соціальна робота. – 2008. - №4 – С.63-77; №5. – С.66-70; №6. – С.70-72; №7. – С.65-68; №8. – С.63-71; №9. – 59-61

2) Ілляшенко Т.Д. Яка вона – інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній школі / Тамара Ілляшенко // Початкова школа: науково-методичний журн. / засн. М-во освіти і науки України // голов. ред. А. Лук'янець – К.: „Початкова школа”, 2011 - №5 - С. 47-50.

3) Рибалка В.В. Честь і гідність особистості як предмет теоретичної та практичної психології / В.В. Рибалка // Психологія особистості: науковий теоретико-методологічний і прикладний: психологічний журнал / Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника – 2010 - №1. – С. 186-194.

4) Сосновенко Н.В. Згуртованість педагогічного колективу навчального закладу – запорука його успішної діяльності / Н.В.

5) Сосновенко Н.В. Практика управління дошкільним закладом: щомісячний спеціалізований журнал / за ред. Омеляненко Н.В. – К.: ТОВ «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку (МЦФЕР)» - 2011 - №4 24-32.

Перелік фахових періодичних видань рекомендованих для використання в практичній діяльності спеціалістів психологічної служби

23316 – газета “Психолог”

37648 – газета “Психолог дошкільця”

91815 – газета “Соціальний педагог”

90224 – газета “Дефектолог”

23677 – “Психолог. Бібліотека”

91491 – “Психолог. Комплект книжок для психолога. Шкільний світ. 2005-2007”

74064 – журнал “Практична психологія та соціальна робота”

74016 – журнал “Обдарована дитина”